

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
TEISĖS INSTITUTAS

Mindaugas Nauckūnas

**Ar Lietuvos centrinio banko teisinis statusas atitinka Europos
Centrinio Banko reikalavimus, Lietuvos Respublikai įstojus į
Europos Sąjungą**

Teisės magistro darbas
Teisės vientisųjų studijų programa

Vadovas: Doktorė Jurgita Grigienė

Apginta:

Direktorius doc.dr. Stasys Šedbaras 2008 06 __ d.

KAUNAS 2008

TURINYS

1. ĮVADAS	3
1.1 PROBLEMA	4
1.2 DARBO TIKSLAS	4
1.3 HIPOTEZĖ	4
1.4 UŽDAVINIAI IR TYRIMO OBJEKTAS	4
1.5 TYRIMO METODAS	5
2. EUROPOS PINIGINĖS SISTEMOS ATSIKIDIMO PRIELAIDOS IR ISTORINĖ ATSIKIDIMO APŽVALGA	5
2.1. EUROPOS PINIGINĖ SISTEMA	5
2.2 EUROPOS PINIGINĖS SISTEMOS FUNKCIONAVIMO METAI	8
3. EUROPOS CENTRINIŲ BANKŲ SISTEMA IR EUROPOS CENTRINIS BANKAS	10
3.1. ECBS PAGRIDINIS TIKSLAS	11
3.2. ECBS UŽDAVINIAI	11
3.3. EUROPOS CENTRINIS BANKAS	12
3.4. ECB ir ECBS ATSIKIDIMO PRIELAIDOS	12
3.5. ECB TIKSLAI IR FUNKCIJOS	14
3.6. ECBS IR ECB veiklos principai	15
3.7. ECBS IR ECB STRUKTŪRA	17
3.8. ECB VALDANČIOJI TARYBA	18
3.9. VYKDOMOJI VALDYBA	20
3.10. BENDROJI TARYBA	22
4. LIETUVOS BANKO TEISINIO STATUSO ATITIKIMAS ES IR EPS REIKALAVIMAMS	31
4.1. LIETUVOS BANKO NEPRIKLAUSOMUMAS	31
5. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	35
6 SUMMARY	37
7. LITERATŪROS SĄRAŠAS	39

I. ĮVADAS

Nuo Lietuvos valstybės susikūrimo XIII amžiuje Lietuva įrodė esanti europinės civilizacijos šalis, Europos tautų bendrijos, Europos istorijos ir kultūros dalis. Todėl nenuostabu, kad po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais, buvo pradėta įgyvendinti strateginė orientacija į europinės ir transatlantines saugumo, politinio ir ekonomino bendradarbiavimo struktūras. Lietuva pareiškė norą tapti Europos Sąjungos (toliau tekste ES) nare 1995 m. gruodžio mėn. 8 dieną. Šį tikslą Lietuvos Respublika pasiekė 2004 m. gegužės 1 d., pasirašydama Narystės Europos Sąjungoje sutartį. Narystė ES pati savaime nėra pagrindinis Lietuvos tikslas, o priemonė didinti Lietuvos gyventojų gerovę bei jų apsaugą.

Lietuva, įstojusi į Europos Sąjungą, nuosekliai siekia įstoti į Ekonominę ir Pinigų Sąjungą (toliau tekste EPS). Lietuva ketino prisijungti prie euro zonos dar 2007 m. sausio 1 d. ir tam buvo ruošiamasi. 2006 m. kovo 16 d. Lietuva pateikė prašymą įvertinti šalies pasiruošimą ir atitikimą euro įvedimui.¹ Tačiau Europos Komisijos ir Europos Centrinio Banko 2006 m. gegužės 16 d. pranešime apie konvergenciją buvo nurodyta, kad “būtina atlikti esminius ekonominius, politinius ir socialinius pertvarkymus”².

Tam, kad Lietuvos Respublika atitiktų stojimo į Europos Pinigų Sąjungą (euro zoną) reikalavimus, būtina ne tik ekonominė bet ir teisinė konvergencija.

Lietuvos piniginės ir finansų sistemos atitikimo EPS reikalavimams svarbą liudija tai, kad piniginė ir finansinė integracija lieka vienu iš esminių tikslų tarp šalių narių pačioje ES. Ekonominės ir Piniginės Sąjungos sukūrimas vienareikšmiškai liudija, kad vieningos Europos vizija yra neįmanoma be glaudaus bendradarbiavimo ir integracijos pinigų ir finansų srityje.

Lietuvos Respublikos Lietuvos Bankas (toliau tekste Lietuvos bankas) yra pagrindinė Lietuvos Respublikos pinigų sistemos dalis, įgyvendinanti jai patikėtas centrinio banko funkcijas ir vykdydama numatytus tikslus ir uždavinius. Lietuvos banko statuso atitikimas ES ir EPS reikalavimams yra vienas iš pagrindinių visos pinigų sistemos

¹ Europos Centrinis Bankas ”Pranešimas apie konvergenciją” 2006 gegužės 2 d.

² ten pat, 8 pusl.

atitikimo ES reikalavimams požymių. Šiuo metu Lietuvos banko teisinį statusą, funkcijas, veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas³.

1.1 PROBLEMA

Ar Lietuvos banko statusas, veikla ir funkcijos pilnai atitinka ES ir EPS keliamus reikalavimus.?

1.2 DARBO TIKSLAS

Išanalizuoti Lietuvos banko įstatymo bei kitų noriminių aktų, reglamentuojančių Lietuvos Banko veiklą atitikimą Europos Centrinų Bankų Sistemos (toliau tekste ECBS) ir Europos Centrinio Banko (toliau tekste ECB) keliamiems reikalavimams. Tuo tikslu išanalizuoti ECBS ir ECB struktūra funkcijas bei veiklos principus bei teisinius aktus, reglamentuojančius ECB veiklą.

1.3 HIPOTEZĖ

Lietuvos banko įstatymo pagrindinės nuostatos ir dvasia atitinka ECBS ir ECB keliamiems reikalavimams.

1.4 UŽDAVINIAI IR TYRIMO OBJEKTAS

Tyrimo objektas – Lietuvos banko įstatymas, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Europos Sąjungos Sutartis, Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statutas bei kiti ECBS ir ECB veiklą reglamentuojantys teisiniai aktai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti ECBS ir ECB struktūrą;
2. Išanalizuoti pagrindines ECBS ir ECB veiklos nuostatas bei reikalavimus;

³ Lietuvos Respublikos Lietuvos Banko įstatymas, 1994 gruodžio 1 d. Nr. I-678, Vilnius// Valstybės žinios 1994, Nr. 99-1957

3. Atlikti tyrimą kaip Lietuvos banko statusas, veiklos nuostatos ir funkcijos, numatytos Lietuvos banko įstatyme atitinka keliamiems ECBS ir ECB reikalavimams;

1.5 TYRIMO METODAS

1. Teisinių aktų palyginamoji analizė;
2. Teorinės medžiagos analizė.

2. EUROPOS PINIGINĖS SISTEMOS ATSIKADIMO PRIELAIDOS IR ISTORINĖ ATSIKADIMO APŽVALGA

Siekiant suprasti EPS funkcionavimo principus ir jos veiklą, būtina išanalizuoti EPS atsikadimo prielaidas ir kokį kelią Europos Bendrija (Europos Sąjunga) nuėjo iki jos atsikadimo.

Europos Piniginės Sąjungos ištakų galima ieškoti jau 1958 sausio 1 d. Romos Sutartyse.⁴ 1958 metais, remiantis aukščiau minėtomis sutartimis buvo įsteigtas Monetarinis Komitetas (Monetary Committee), kuris analizavo Europos Bendrijos šalių narių finansinę ir monetarinę situaciją.

1974 metais Europos Taryba savo sprendimu (įsteigė Ekonominės Politikos Komitetą (Economic Policy Committee), kuris analizavo ir sprendė ekonominius ir finansinius klausimus.⁵ Tačiau ryškiausią vystymąsi įtakojo Europos Piniginė Sistema (European Monetary System), kuri tapo pirmąja Ekonominės ir Piniginės Sąjungos stadija.

Dalis tyrinėtojų mano, kad vieningos piniginės politikos pradžia reikėtų laikyti 1962 metus, kai Europos Komisija paskelbė dokumentą žinomą kaip *Marjolin Memorandum*⁶

2.1. EUROPOS PINIGINĖS SISTEMA

Idėja apie vieningą piniginę sąjungą buvo pradėta įgyvendinti 1970 m.. Europos Taryba savo sprendimu įkūrė darbo grupę, kuriai vadovavo Liuksemburo finansų

⁴ Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartis 1958 sausio 1 d. ir Europos Atominės Energijos Bendrijos sutartys, dar yra vadinamos Romos sutartimis

⁵ Europos Tarybos Sprendimas 74/122, OJ 1974, L 63/21

⁶ Hansper K. Scheller, *The European Central Bank. History, Role and Functions*. Second edition 2006

ministras, profesorius Werner. Ši darbo grupė paruošė pranešimą, kuriame buvo išdėstytos rekomendacijos. Werner'io Pranešime buvo suformuluotas teiginys, kad finansų politika negali būti vykdoma atskirai ir jos vykdymui yra reikalingos naujos institucijos bei papildomos valdžios delegavimas. Reikia stiprinti konsultacijų tarp EB institucijų procedūrą, derinti šalių narių biudžetų formavimą, pinigų politikos harmonizavimą, pinigų ir kredito politikos koordinavimą bei kapitalo rinkų integravimą. Werner'io pranešime siūlyta Europos Piniginė Sąjunga (toliau tekste EPS) turėjo tam tikrus esminius bruožus. Tai laisvas tarpusavio valiutų konvertavimas fiksuotais konversijos kursiais arba, kas dar labiau pageidautina, vieningos valiutos sukūrimas, pinigų ir kredito politikos centralizavimas, bendros piniginės politikos trečiųjų šalių atžvilgiu įgyvendinimas, nacionalinių politikų unifikavimas atsižvelgiant į kapitalo rinkas, nacionalinių biudžetų kontrolė Bendrijos lygmenyje.

Europos Taryba patvirtino pagrindinius Werner Pranešimo punktus, tačiau jai nepavyko jų įgyvendinti. Europos Taryba priėmė tris sprendimus, kurie susišaukė su idėjomis, išdėstytomis Wernerio Pranešime:

1. Sprendimas dėl šalių narių trumpalaikės ekonominės politikos kordinavimo;⁷
2. Sprendimas dėl glaudesnio šalių narių centrinių bankų bendradarbiavimo;⁸
3. Sprendimas 71/143 dėl trumpalaikės ir vidutinio ilgumo finansinės pagalbos šalims narėms, susiduriančiomis su mokėjimo balanso problemomis, mechanizmo sukūrimo.⁹

Remiantis šiais sprendimais, kiekvienos šalies-narės centrinis bankas gavo kredito ir debito kvota, priklausomai nuo šalies naries reitingo. Didžiausios kvotos buvo suteiktos Vokietijos, Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės centriniams bankams. žemiausia kvota buvo suteikta Airijos centriniam bankui.

1972 m. spalio mėnesį Europos Taryba savo sprendimu, įgyvendindama Paryžiaus viršūnių susitikimo nutarimus (Paris Summit), įkūrė Europos Finansinio Bendradarbiavimo Fondą (European Monetary Co-operation Fund), kuris tapo progresyviu žingsniu Ekonominės ir Piniginės Sąjungos link.¹⁰ Fondas turėjo remti šalių-narių nacionalinių valiutų kursų svyravimo mažėjimą viena kitos atžvilgiu; intervencijas į valiutų rinką, tikslu paremti šalių narių nacionalines valiutas; remti šalių narių centrinių bankų susitarimus dėl bendros oficialiųjų valiutos atsargų politikos.

⁷Europos Tarybos Sprendimas 71/141 (OJ 1971, L 73/12)

⁸ Europos Tarybos Sprendimas 71/142 (OJ 1971, L 73/14)

⁹ Europos Tarybos Sprendimas 71/143(OJ 1971, L 73/15)

¹⁰ Europos Tarybos Sprendimas JO 1972, C 38/3

Ekonominė ir finansinė situacija šeštojo dešimtmečio pabaigoje, kuri 1969 metais išaugo į finansinę krizę, dar labiau išryškino bendros ekonominės ir finansinės politikos poreikį. JAV doleriais nominuoto kapitalo judėjimas ir toliau įtakojo kai kurių Europos Bendrijos šalių mokėjimo balansus, didėjo infliacija, gilėjo naftos krizė, didėjo nedarbas bei ekonomikos stagnacija. Šių aplinkybių verčiamos Europos Bendrijos šalys vėl ėmėsi bendrų veiksmų. Nepaisant kai kurių kliūčių, 1974 ir 1975 metais buvo imtasi svarbių žingsnių:

- Europos Tarybos priimtas sprendimas dėl didelio ekonominės politikos konvergencijos tarp šalių narių¹¹;
- Europos Tarybos direktyva dėl stabilumo, ekonomikos augimo ir pilno užimtumo;¹²
- Europos Tarybos rezoliucija dėl trumpalaikės finansinės pagalbos¹³.

Dar daugiau, Europos Tarybos įsakymas (Regulation 397/75), reguliuojantis paskolų teikimą Bendrijos šalims, įpareigojo Bendriją skolintis lėšas iš trečiųjų šalių, įvairių finansinių institucijų bei kapitalo rinkose tikslu perskolinti šias lėšas Bendrijos šalims – narėms, patiriančioms mokėjimo balanso problemų dėl padidėjusių naftos ir jos produktų kainų pasaulio rinkose. Nors reikia pastebėti, kad šios priemonės turėjo ribotą įtaką formuojant bendrą monetarinę politiką.

Aukščiausio lygio Bendrijos šalių narių susitikimuose, įvykusiųose Kopenhagoje, Bremene ir Briuselyje 1978 metų balandžio, liepos ir gruodžio mėnesiais buvo raginama pradėti kurti siauresnį finansinio bendradarbiavimo modelį, kuris peraugo į Europos Piniginę Sistemą.

Rezoliucija, priimta viršūnių susitikime Briuselyje, numatė tokias pagrindines Europos Pinigų Sistemos gairės:

- Pagrindinė EPS ašis yra Vieningas Europos Piniginis Vienetas - ECU;
- ECU bus naudojamas kaip:
 - Europos Bendrijos šalių valiutų keitimo kursų denominantas;
 - divergencijos rodiklio pagrindas;
 - valiutinių intervencijų į kapitalo rinkas ir kreditavimo mechanizmo denominantas;
 - Bendrijos finansinių priemonių denominantas.

¹¹ Europos Tarybos Sprendimas 74/120 (OJ 1974, C 20/1)

¹² Europos Tarybos Direktyva 74/121 (OJ 1974, L 63/19)

¹³ Europos Tarybos Rezoliucija (OJ 1974, C 20/1)

Kiekvienos Europos Bendrijos šalies narės nacionalinė valiuta turėjo turėti centrinį kursą su ECU, kuris buvo naudojamas nustatant šios valiutos dvišalius keitimo kursus su kitų Europos Bendrijos šalių-narių nacionalinėmis valiutomis;

Nustatyta Europos Bendrijos šalių-narių nacionalinių valiutų tarpusavio keitimo kurso amplitudė, kuri negalėjo būti didesnė nei $\pm 2.25\%$. Ypartingais atvejais ši amplitudė galėjo siekti iki $\pm 6.00\%$, tačiau šalis ją turėjo kaip galima greičiau sumažinti. Centrinį kursų reguliavimas galėjo būti atliekamas tik bendru šalių susitarimu. Turėjo būti vykdoma bendra EMS šalių valiutų kursų politika trečiųjų valiutų atžvilgiu.

2.2 EUROPOS PINIGINĖS SISTEMOS FUNKCIONAVIMO METAI

Europos Piniginė Sistema susiformavo Europos “valiutinės gyvatės” (currency snake) pagrindu. Europos “valiutinė gyvatė” - taip vadinamas Europos šalių susitarimas, kai fiksuojami tarpusavio valiutų paritetai (fiksuoti kursai), kurių svyravimas neturėjo viršyti 2.25%, o valiutų kursai su JAV doleriu “plaukiojo” laisvai. Susitarimas galiojo nuo 1972 m. balandžio 24 d. iki 1979 m. - EMS įkūrimo. EMS schema buvo kurta remiantis Europos Bendrijos (European Community) peraugimo į ekonominę ir politinę sąjungą idėja. Tuo pačiu buvo siekta palaipsniui sureguliuoti valiutų paritetus egzistavusius tarp atskirų Europos šalių-Bendrijos narių. Šių pastangų dėka atsirado taip vadinamas “valiutų tunelis”, t.y. Europos valiutos galėjo svyruoti JAV dolerio atžvilgiu 2.25%, o tarp Europos šalių valiutų 4.5%. Tačiau 1972 m. kovo mėn. Europos Sąjungos Ministrų Taryba priėmė nutarimą “valiutų tunelį” tarp Europos šalių susiaurinti iki 2.25%. Europos šalių centriniai bankai įsipareigojo kištis į valiutų rinką, kad išlaikyti šio “tunelio” ribas.

Neužilgus po “valiutinės gyvatės” įsigaliojimo 1972 m. prasidėjo šalių pasitraukimas iš šios sistemos. Tai buvo susiję su šalių mokėjimo balansų problemomis. Didžioji Britanija “valiutinę gyvatę” paliko 1972 m., Italija - 1973 m.. Dar po metų iš sistemos pasitraukė Prancūzija. “Valiutinė gyvatė” nepateisino į ją dėtų vilčių, todėl jos vietoje atsiradusi EPS perėmė ir teigiamą ir neigiamą “gyvatės” patyrimą.

Kaip ir pirmtakas, Europos Piniginė Sistema, kuri įsigaliojo 1979 m. kovo 13 d., buvo finansinė sistema, jungianti Europos Bendrijos narius. EPS leido valiutinius svyravimus 2.25% ribose į vieną ar kitą pusę. Europos Bendrijos šalys turėjo galimybę pasirinkti ir platesnę amplitudę 6%, bet ji turėjo būti sumažinta iki įprastų 2.25%

svyravimų kaip galima greičiau. Tik Didžioji Britanija ir Ispanija yra pasinaudojusios šia platesnio svyravimo galimybe.

Europos Valiutinis Vienetas (European Currency Unit (ECU)) vaidino svarbų vaidmenį Europos Piniginėje Sistemoje. Jis buvo naudojamas ne tik kaip rodiklis, nustatant valiutų kursus, bet taip ir kaip divergencijos indikatorius (divergence indicator)-rodiklis rodantis šalies-narės valiutos kurso su ECU nukrypimą nuo vidutinio kurso.

EMS valiutų kursų mechanizmas įpareigojo sistemos šalis imtis priemonių, kai jos valiutos kursas nukrypsta 75% nuo ECU centrinio kurso. Šios priemonės apėmė intervencijas į valiutų rinką, centrinio banko palūkanų normos keitimą ir kitus finansinės ir ekonominės politikos sprendimai.

Žiūrint iš techninio taško, ECU buvo valiutų krepšys, sudarytas iš 12 Europos Bendrijos valiutų.

Įsikišimo taškų ribose Europos valiutos galėjo būti perkamos ir parduodamos neribotais kiekiais. Tačiau kai paaiškėdavo, kad valiutos paklausa ar jos pasiūla “stumia” kursą prie įsikišimo taško, šalių centriniai bankai pradėdavo supirkinėti silpstančią valiutą arba pardavinėti bestiprėjančią valiutą. Centrinio banko įsikišimas ne tik veikė valiutų kurso svyravimus, bet ir piniginius srautus šalių, kurių valiutos buvo įtrauktos į šį procesą. Pavyzdžiui, jei Vokietijos Bundesbankas pirko Prancūzijos frankus, jis į rinką “išmesdavo” papildomą kiekį DEM, tuo padidindamas jų pasiūlą.

Vertinant Europos Piniginę Sistemą reikia išsiaiškinti uždavinius, kurie buvo keliami ją kūrusių šalių. Svarbiausias iš jų buvo sukurti didesnio stabilumo valiutinę zoną Europos Bendrijoje, tuo didinant šalių narių tarpusavio integraciją. Dėl šios priežasties šalys - narės, ypač jų centriniai bankai, turėjo didelį priemonių spektrą, siekiant ekonominio vientisumo ir stabilių valiutų kursų.

Bankai, valiutai pasiekus įsikišimo tašką, imdavosi priemonių valiutos kursui stabilizuoti. Jei priemonės nebūdavo efektyvios, valiuta būdavo devalvuojama, o kitos valiutos jos atžvilgiu būdavo revalvuojamos.

Europos Piniginė Sistema pakankamai efektyviai vykdė jai patikėtą užduotį kuriant pastovius valiutų kursus, didindama šalių narių tarpusavio piniginę ir finansinę integraciją ir tuo sudarė sąlygas EPS susikūrimui. Iki 1981 m. tik Vokietijos markės (vieną kartą) centriniai kursai ir Danijos kronos (du kartus) buvo koreguojami. Nebuvo didelių įsikišimų į valiutų rinką, siekiant stabilizuoti vienos ar kitos valiutos kursus. Nuo 1981 m. iki 1983 m. atsirado dažnesnių įsikišimų į valiutų rinką ir centriniai kursai buvo koreguojami dažniau.

Periodą nuo 1984 m. iki 1987 m. galima vadinti sąlyginai ramiu, nors atskirų valiutų paritetai keitėsi keturis kartus. Tai buvo skirtingų infliacijos tempų ir šalių - EPS narių mokėjimo balansų neatitikimo rezultatas. Šalys EPS narės liko ištikimos jų pasirinktai politikai, kadangi tai užtikrino normalų atsiskaitymų ir valiutų kursų egzistavimą.

Nuo 1987 m. iki 1992 m. Europos Piniginėje Sistemoje buvo ramu. Tik vieną kartą 1990 sausio 8 d. buvo koreguojamas Italijos liros kursas. 1989 birželio 19 d. Ispanija įsijungė į EMS, o 1990 m. spalio 8 d. ir Didžioji Britanija.

1992 metai buvo didelių išbandymų EPS metai, išryškinę EMS trūkumus. Skirtingas šalių Europos Bendrijos šalių ekonominio vystymosi tempas sąlygojo realių valiutos kursų ir centrinių kursų neatitikimus. Vokietija dėl išskirtinių ekonominių-politinių sąlygų išgyveno ekonominį bumą, kai tuo metu kitose EPS šalyse jo nebuvo. To pasekoje Didžioji Britanija, nesugebėdama tenkinti EPS sąlygų bei palaikyti svaro kurso kitų EPS šalių valiutų atžvilgiu, 1992 metais iš jos pasitraukė ir leido Anglijos svaro kursui laisvai "plaukioti" EPS šalių valiutų atžvilgiu. Tais pačiais metais didelį spaudimą patyrė ir Prancūzijos frankas, tačiau Prancūzijai pavyko išlaikyti Prancūzijos franko kursą leistinose svyravimo ribose.

Europos Piniginė Sistema tik iš dalies pasiekė stabilius valiutų paritetus. Skirtingas šalių vystymosi lygis, infliacija, mokėjimo balanso ypatybės vertė koreguoti valiutų paritetus. Kita vertus, žymus progresas buvo padarytas kuriant vieningą Europos rinką. Vienareikšmiai galima teigti, kad EMS susikūrimas ir jos funkcionavimas buvo svarbus žingsnis į vieningą Europos rinką, skatinęs tolimesnius veiksmus šia linkme. Europos Piniginė Sistema nustojo egzistavusi 1999 metų sausio 1 dieną.

3.EUROPOS CENTRINIŲ BANKŲ SISTEMA IR EUROPOS CENTRINIS BANKAS

Ekonominės ir Pinigų Sąjungos pagrindinis elementas - Europos Centrinų Bankų Sistema (toliau tekste ECBS), kuri įgyvendina Europos Sąjungos sutartyje numatytus tikslus ir užtikrina sėkmingą vieningos valiutos įvedimą ir funkcionavimą. ECBS sudaro Europos Centrinis Bankas (toliau tekste ECB) ir Europos Sąjungos šalių narių nacionaliniai centriniai bankai (toliau tekste NCB). ES šalių narių, kurios neįeina į EPS - Danijos, Didžiosios Britanijos, Švedijos, Bulgarijos, Čekijos, Estijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Slovakijos bei Vengrijos, nacionaliniai centriniai bankai taip pat yra

ECBS nariai su specialiu statusu. Tačiau šių šalių NCB dalyvavimas ECBS yra ribojamas. Jiems yra leidžiama vykdyti nacionalinę pinigų politiką, tačiau šie bankai neturi balsavimo teisės priimant sprendimus dėl vieningos finansinės politikos bei jos vykdymo euro zonoje.

3.1. ECBS PAGRIDINIS TIKSLAS

Pagrindinis ECBS tikslas yra suformuluotas Europos Sąjungos sutarties 105 straipsnyje [7; Article 105] bei Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto 2 straipsnyje [8; Article 2] - palaikyti kainų stabilumą. Nepažeisdama kainų stabilumo tikslo, ECBS turi palaikyti bendrąją ekonominę ES politiką, siekiant prisidėti prie ES tikslų, išdėstytų ES sutarties 2 str., įgyvendinimo. Tai reiškia suderintos ir stabilios ekonominės veiklos plėtrą, pastovaus ir neinflacinio augimo skatinimą, konkurentabilumo didėjimą, užimtumo bei socialinės apsaugos užtikrinimą, pragyvenimo lygio bei gerovės augimą, ekonominį ir socialinį integravimą tarp ES šalių narių

ECBS turi veikti remdamasi atviros rinkos ekonomikos ir laisvos konkurencijos principais, o taip pat principais, numatytais ES sutarties 3 straipsnyje: stabilios kainos, sveika finansų ir piniginė politika, subalansuotas mokėjimų balansas.

Kainų stabilumas reiškia, kad ECBS siekia ne tik kontroliuoti infliacinius procesus ekonomikoje, kas įtakoja kainų didėjimą, bet taip pat ir defliacinius procesus, kurie gali įtakoti kainų mažėjimą.

3.2. ECBS UŽDAVINIAI

Siekiant įgyvendinti pagrindinį tikslą – kainų stabilumą, ECBS yra užbrėžti šie uždaviniai, išdėstyti ES Sutarties 105 str. [7; Article 105] bei Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto 3 str. [8; Article 3]:

- Europos Sąjungos pinigų politikos formavimas ir įgyvendinimas;
- užsienio valiutos keitimo operacijų vykdymas, remiantis ES sutarties 111 str. nuostatomis;
- ES šalių narių oficialiųjų užsienio atsargų laikymas ir valdymas;
- nepriekaištingo mokėjimo sistemos funkcionavimo užtikrinimas.

Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto 3.3 str. [8; Article 3.3] taip pat įpareigoja ECBS vykdyti kredito institucijų priežiūrą bei užtikrinti stabilų finansų sistemos funkcionavimą.

3.3. EUROPOS CENTRINIS BANKAS

Pagrindinė ECBS dalis yra Europos Centrinis Bankas. ECB atlieka Ekonominės ir Pinigų Sąjungos centrinio banko vaidmenį. Europos Centrinis Bankas buvo įkurtas 1998 m. liepos mėn. 1 d. ECB yra juridinis asmuo ir naudojami visomis juridinio asmens teisėmis, kurias suteikia ES šalių narių įstatymai. ECB gali turėti, valdyti ir naudotis kilnojamu ir nekilnojamu turtu taip pat sudarinėti sandorius bei būti sandorių šalimi¹⁴

Europos Centrinio Banko būstinė yra įsikūrusi Frankfurte prie Maino, Vokietijoje.

3.4. ECB ir ECBS ATSIRADIMO PRIELAIDOS

ECB ir ECBS neatsirado visiškai tuščioje vietoje. Jo įkūrimui buvo intensyviai ir kruopščiai ruošiamasi.

Europos viršūnių tarybos sprendimu 1964 m. gegužės mėn. buvo įsteigtas Europos Bendrijos šalių NCB vadovų komitetas, kurio tikslas – šalių centrinių bankų pinigų politikos koordinavimas. 1971 m. kovo mėn. Europos Sąjungos šalys pareiškė norą kurti EPS. Vėliau, 1973 m. įkurtas Europos pinigų bendradarbiavimo fondas (European Monetary Co-operation Fund). Integracijos procesas buvo paspartintas 1979 m. sausio mėnesį įkūrus Europos pinigų sistemą ir įvedus Europos piniginių vienetą - ECU.¹⁵

Tolesnė pažanga vyko įgyvendinant vidaus rinkos programą bei 1985 m. pasirašius Vieningos Europos Akta. Europos viršūnių taryba 1988 m. birželio mėn. ratifikavo pažangios ekonominės sąjungos įgyvendinimo tikslus, kad EPS turėtų būti sukurta trimis plėtros etapais.

¹⁴ The Treaty on European Union, article 107

¹⁵ Hansper K. Scheller, The European Central Bank. History, Role and Functions. Second edition 2006, page 19

Pirmasis EPS etapas prasidėjo 1990 m. liepos mėn. 01 d. ir baigėsi 1993 m. gruodžio mėn. 31 d. Pagrindinė šio etapo ypatybė buvo visų vidinių kliūčių kapitalo judėjimui ES panaikinimas. Buvo derinama šalių ekonominė politika. Šiame etape buvo padėti pagrindai vieningos rinkos kūrimui, nustatyti konkretūs suartėjimo kriterijai šalims narėms, dalyvausiančioms EPS.¹⁶

Antrasis etapas prasidėjo 1994 m. sausio mėn. 01 d. ir baigėsi 1998 m. gruodžio mėn. 31 d. Šiame etape buvo sudarytos pagrindinės EPS institucijos, buvo pradėta ruošti trečiojo EPS etapo įgyvendinimui. Antrojo etapo pabaigoje, atsižvelgus į tai, kaip šalims narėms, pasisekė įvykdyti suartėjimo kriterijus, buvo nuspręsta, kurios šalys dalyvaus EPS. Viso buvo nominuota 11 Europos Sąjungos šalių, kurios įvykdė visas sąlygas vieningai valiutai įsivesti-Belgija, Vokietija, Ispanija, Prancūzija, Airija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Austrija, Portugalija ir Suomija. Danija ir Didžioji Britanija nepanoro dalyvauti trečiojoje EPS stadijoje, o Švedija ir Graikija neatitiko kriterijų vieningai valiutai įsivesti.

1995 metais Europos Taryba Madride patvirtino Trečiojo etapo pradžią - 1999 sausio mėn. 1 d.¹⁷ Šiame etape buvo užfiksuoti neatšaukiami šalių dalyvaujančių trečiojoje EPS stadijoje nacionalinių valiutų kursai su vieninga Europos Piniginės Sąjungos valiuta euro. ECB tapo tiesiogiai atsakingas už monetarinę politiką euro zonoje.

Trečiasis etapas baigėsi 2002 m. sausio mėn. 1 d. Šiame etape buvo įvesta vieninga valiuta – euras. Nustatyti fiksuoti ir neatšaukiami kursai tarp nacionalinių EPS šalių narių valiutų ir euro. Pradėjo funkcionuoti ECBS ir savo veiklą pradėjo ECB. Šio etapo pabaigą vainikavo visiškai EPS šalių narių nacionalinių valiutų panaikinimas ir euro bankotų bei monetų išleidimas, kuris įvyko 2002 sausio mėn. 1 d.

Skirtingų šalių pinigų politikai koordinuoti, centrinių bankų naudojamoms pinigų politikos priemonėms suderinti 1994 m. buvo įkurtas Europos Pinigų Institutas (toliau tekste EPI). Jo veikla rėmėsi Europos Sąjungos sutarties 109f straipsniu ir EPI statutu.

EPI pakeitė Europos Bendrijos šalių centrinių bankų vadovų komitetą, kuris pagal Romos sutarimą veikė nuo 1964 m., bei perėmė Europos pinigų bendradarbiavimo fondo funkcijas.

EPI - Europos centrinio banko pirmtako pagrindinė užduotis buvo pasirengti baigiamajam EPS įgyvendinimo etapui. Todėl EPI buvo keliami šie tikslai:

¹⁶ Europos Tarybos Sprendimas 1990 kovo 12 90/142/EEC

¹⁷ Madrid European Council (1995) "The scenario for the changeover to the single currency

- stiprinti ES šalių narių NCB bendradarbiavimą plėtojant skirtingų šalių pinigų politikos koordinavimą, užtikrinant kainų stabilumą ir ES šalių ekonominę integravimąsi;
- sudaryti sąlygas ECBS sukūrimui, bendros pinigų politikos ir valiutos įvedimui trečiajame EPS etape;
- pinigų ir valiutų keitimo kursų politikos koordinavimas;
- kliringo ir atsiskaitymų sistemos priežiūra;
- šalių narių NCB bendradarbiavimas (mokėjimų sistemos, bankų priežiūra);
- kita veikla (Europos pinigų sistemos techninis administravimas, kai kurių ES paskolų administravimas su kitomis institucijomis)

Sėkmingas EPI uždavinių įgyvendinimas buvo pagrindas ECBS ir ECB atsiradimui.

3.5. ECB TIKSLAI IR FUNKCIJOS

ECB yra keliamas tas pats tikslas kaip ir ECBS – kainų stabilumas. ECB turi išskirtinę teisę atlikti vieningos valiutos - euro piniginių ženklų emisiją Europos Sąjungoje. Banknotus ir monetas ECB į apyvartą išleido nuo 2002 metų sausio mėn. 1 dienos.

Norėdamas tinkamai vykdyti ECBS uždavinius, ECB renka statistinę informaciją iš kompetetingų nacionalinių institucijų bei tiesiogiai iš ūkio subjektų. Nacionaliniai centriniai bankai turi padėti ECB rinkti statistiką¹⁸

ECB turi užtikrinti statistikos rinkimą, apdorojimą bei platinimo taisyklių suderinimą. ECB turi teisę reikalauti harmonizuoti pateikiamus duomenis jų surinkimo bei pateikimo procedūras.

ECB yra įpareigotas teikti ir ruošti finansines ataskaitas.

ECB atlieka patariamąją funkciją. ES Komisija privalo konsultuotis su ECB dėl siūlomų teisės aktų, kurie liečia ECB kompetenciją. ES šalių narių valdžios institucijos privalo konsultuotis dėl priimamų nacionalinių teisės aktų, liečiančių ECB veiklos sferą. ECB gali teikti konsultacijas ES Tarybai, komisijai bei kitiems kompetetingiems valdžios organams, ES šalių narių valdžios organams dėl ES teisinių aktų reguliuojančių kredito

¹⁸ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, str. 5

institucijų priežiūrą bei užtikrinančių finansų sistemos stabilumą priėmimo ir įgyvendinimo.¹⁹

ECB gali bendradariauti su ES institucijomis, trečiosiomis šalimis bei tarptautinėmis organizacijomis. ECB pats sprendžia, kas ir koku būdu jį atstovaus tarptautiniuose santykiuose. ECB, o taip pat šalių nacionaliniai centriniai bankai, ECB leidus, gali dalyvauti tarptautinėse finansų institucijose.

ECB ir NCB gali:

- užmegsti ryšius su kitais centriniais bankais ir kitų šalių finansų institucijomis;
- sudaryti visų tipų užsienio valiutos, vertybinių popierių, brangiųjų metalų bei kitų išvestinių finansinių instrumentų momentinius (spot) ir išankstinius (forward) pirkimo ir pardavimo sandorius;
- vykdyti visų tipų bankines operacijas su trečiosiomis šalimis, tarptautinėmis organizacijomis, įtraukiant skolinimo ir skolinimosi operacijas.

ECB ir NCB turi imtis priemonių užtikrinti efektyvų kliringo bei mokėjimų sistemos funkcionavimą Europos Sąjungoje, o taip pat su kitomis šalimis.

ECB savo veiklą ir funkcijas įgyvendina per ES šalių narių centrinius bankus. NCB atlieka ECB agento funkcijas šalyse narėse.

Nacionaliniai centriniai bankai atlieka dar vieną gana unikalią funkciją, kuri nėra numatyta nei ES Sutartyje nei Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statute - vertėjo funkciją. ECB darbinė kalba - anglų kalba, tačiau šią kalbą kaip gimtąją naudoja tik viena iš 11 EPS narių - Airija. Airijos gyventojai (3,6 mln. gyventojų) sudaro tik šiek tiek daugiau nei 1 proc. visų euro zonos valstybių gyventojų (virš 300 mln. gyventojų). Todėl NCB, gaudami iš ECB žinias, kalbas, instrukcijas, ataskaitas ir kitą dokumentaciją anglų kalba, verčia ją į tos ES šalies narės nacionalinę kalbą.

3.6. ECBS IR ECB veiklos principai

ECBS veikla remiasi nepriklausomybės principu. ECB yra vienas iš labiausiai savarankiškų ir nepriklausomų iki šiol egzistavusių centrinių bankų.²⁰ Jo savarankiškumas yra vienareikšmiškai įtvirtintas Europos Centrinų Bankų Sistemos ir

¹⁹ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 8 str.

²⁰ Europos Sąjungos (Mastrichto) Sutartis, 27 str.

Europos Centrinio Banko Statuto 7 str. ir ES Sutarties 107 straipsniuose²¹. Juose yra skelbiama, kad vykdydami jiems patikėtas funkcijas ir įgyvendindami jiems ES Sutartyje bei Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statute keliamus tikslus ir uždavinius, nei ECB, nei ES šalių narių NCB, nei šių institucijų valdymo bei sprendimų priėmimo organų nariai nėra pavaldūs jokiai ES institucijoms, jokioms ES šalių narių vyriausybėms ar kitoms organizacijoms. Jie negali gauti jokių instrukcijų, pavedimų ar patvarkymų iš aukščiau minėtų institucijų.

Dar daugiau, ES institucijos, ES šalių narių vyriausybės bei kitos organizacijos yra įpareigoti gerbti ECB ir ECBS nepriklausomumą ir nesiekti įtakoti ar kitaip paveikti ECB valdymo ir sprendimo priėmimo organų narius arba NCB narius jiems vykdant savo funkcijas.²²[

ECBS nepriklausomybė nėra tikslas, greičiau tai būtina prielaida, siekiant stabilios pinigų politikos. Tai yra ypač svarbu gausiai ES šalių narių bendrijai, kurioje yra didesnė rizika nei nacionaliniuose rėmuose, kad kažkieno interesai gali padaryti spaudimą pinigų politikai, juolab, kad ES šalių narių interesai atskirose srityse, kaip antai žemės ūkio politika, yra skirtingi.

ECB nepriklausomybė yra grindžiama šiais argumentais:

- **Ekonominiais:** centrinio banko pavaldumas politinėms organizacijoms gali sukelti “fiskalinės infliacijos” pavojų. Vyriausybės išlaidos gali būti finansuojamos iš mokesčių, vietinių ir užsienio paskolų arba iš centrinio banko pinigų. Jei dideli ir nuolatiniai vyriausybės pajamų ir išlaidų deficitai bus finansuojami skolinantis iš centrinio banko, kils didelė infliacija. Kad to nebūtų, centrinio banko sprendimų priėmimo procesas turi būti nepriklausomas nuo fiskalinės politikos proceso, nors tai neneigia jų koordinavimo galimybių. Vykdamas fiskalinę politiką, daugiausia dėmesio skiriama vyriausybės išlaidoms ir mokesčiams bei jų įtakai ekonomikai, o vykdamas pinigų politiką – pinigų kiekio ir palūkanų normų regulaivimui, siekiant užtikrinti kainų stabilumą. Centrinio banko nepriklausomybė ypač svarbi tais atvejais, kada gali būti dideli biudžeto deficitai;
- **Politiniais:** diskretiška valdžios institucijų ekonominė politika gali sukelti ūkio raidos ciklus, nulemiančius pinigų stabilumo svyravimus (ypač prieš rinkimus). Pinigų politikos veiksmai veikia ekonomiką ir kainas ilgą laiką, taigi pinigų

²¹ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 7 str ir Europos Sąjungos sutartis, 107 str.

²² Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 8 str.

politikoje reikia reikia priimti sprendimus, kurie atspindėtų ateitį. Jei valdžia nustatinėtų palūkanų normą, ji tai panaudotų sukelti ekonominio augimo bumą prieš rinkimus. Dėl to kiltų naujos infliacijos banga, tiesa, jau po rinkimų;

- **Techniniais:** centrinio banko nepriklausomybė leidžia pagreitinti sprendimų priėmimo procesą;
- **Finansiniais:** centrinis bankas turi turėti galimybę savarankiškai finansuoti savo funkcijas vadovaudamasis įstatymu

Iš ECB nepriklausomumo principo išplaukia ir visa eilė kitų principinių ECB veiklos nuostatų - ECB ir ES šalių narių NCB draudžiama teikti paskolas bet kokia forma ES institucijoms bei organizacijoms, centrinėms, regioninėms ir vietinėms ES šalių narių valdžios institucijoms, kitoms vyriausybiniams-visuomeninėms organizacijoms²³.

ECB ir ES šalių narių NCB draudžiama pirkti tiesiogiai iš ES šalių narių centrinių, regioninių ir vietinių valdžios institucijų skolos vertybinius popierius²⁴. ECB ir ES šalių NCB gali šiuos skolos vertybinius popierius įsigyti tik antrinėje vertybinių popierių rinkoje. Taip pat jis gali būti tik ES institucijų bei organizacijų, centrinių, regioninių ir vietinių ES šalių narių valdžios institucijų fiskaliniu agentu²⁵ t.y. jis negali tvarkyti ES institucijų bei organizacijų, centrinių, regioninių ir vietinių ES šalių narių valdžios institucijų skolos, tačiau ECB gali padėti aukščiau minėtoms institucijoms platinti skolos vertybinius popierius.

ECB privalo atsiskaityti už savo veiklą. ECB pateikia metinę ataskaitą apie ECBS ir ECB veiklą, o taip pat apie praėjusių ir ateinančių metų monetarinę politiką Europos Parlamentui, Tarybai, Komisijai ir Europos Komisijai.²⁶

3.7. ECBS IR ECB STRUKTŪRA

Esminis ECBS ir ECB struktūros bruožas yra tas, kad sprendimus ECBS ir ECB priima tos pačios valdymo struktūros. ECBS ir ECB yra šios sprendimus priimančios ir vykdančios organai: Valdančioji Taryba, Vykdomoji valdyba, Bendroji Taryba.

²³ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 21 str ir Europos Sąjungos sutartis, 104 str.

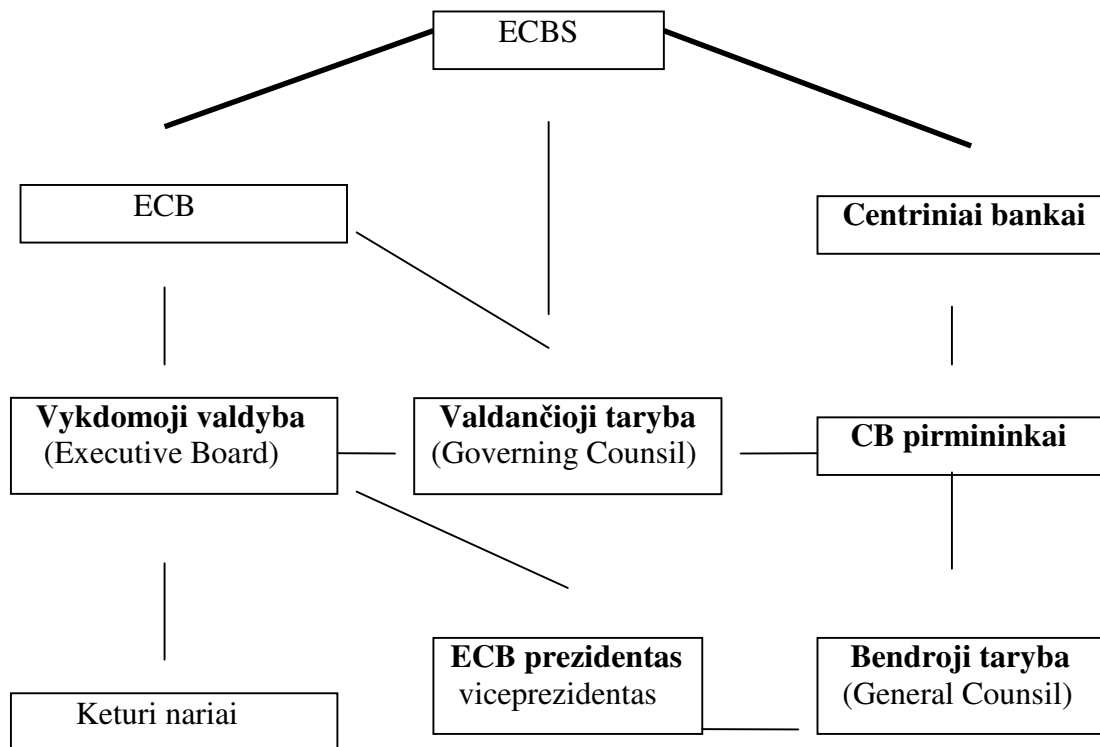
²⁴ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 21.1 str.

²⁵ Ten pat 21.2 str.

²⁶ Ten pat, 15.3 str.

1 paveikslas

EPS III etapo ECBS struktūra

Šaltinis: “ Pasiruodimas trečiajam EPS etapui” Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai, 1997/2 pusl 65.

3.8. ECB VALDANČIOJI TARYBA

ECB Valdančioji Taryba (toliau tekste VT) yra aukščiausias ECBS ir ECB sprendimus priimančias organas.

3.8.1. Valdančiosios Tarybos sudėtis

Remiantis ES Sutarties 112 straipsniu, Valdančiąją Tarybą sudaro ECB prezidentas, prezidento pavaduotojas, kiti keturi tarybos nariai ir ES šalių narių, dalyvaujančių EPS centrinių bankų valdytojai.

3.8.2. Valdančiosios Tarybos funkcijos

Remiantis ES Sutarties ir Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto nuostatomis, Valdančioji Taryba yra atsakinga už užduočių, numatytų ECBS įgyvendinimą. Valdančioji Taryba formuoja vieningą EPS pinigų politiką, nustatydamą tarpinius tikslus, pagrindines palūkanų normas ir pinigų pasiūlos reguliavimą. Tuo tikslu leidžia instrukcijas savo sprendimų įgyvendinimui.²⁷

Valdančiajai Tarybai yra numatytos šios funkcijos:

- priimti Procedūrinės Taisyklės, reglamentuojančias vidinę ECB sprendimus priimančių organų struktūrą;
- formuoti ir tvirtinti ECB Biudžeto Komitetą, kuris padeda formuoti ECB biudžetą;
- remiantis Vykdomosios Valdybos pateiktu siūlymu, baigiantis finansiniams metams, patvirtina sekančių metų ECB biudžetą;
- tvirtinti metines ECB ataskaitas;
- atlikti patariamąją funkciją, kuri yra numatyta Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto 4 straipsnyje;
- remiantis ES Sutarties 106 straipsnio 1 dalimi, Valdančioji Taryba turi išimtinę teisę priimti sprendimus dėl euro banknotų leidimo Europos Sąjungoje;

VT gali deleguoti tam tikras savo teises ir valdžias VV, jei mano tai yra reikalinga.

3.8.3. Valdančiosios Tarybos susirinkimai

VT susirinkimus šaukia Prezidentas. VT posėdžiai vyksta pagal iš anksto suderintą tvarkaraštį dar prieš prasidedant kalendoriniams metams. Tačiau ECB prezidentas turi sušaukti neeilinį VT susirinkimą, jei to reikalauja ne mažiau nei trys VT nariai, arba savo iniciatyva, jei jis mano tai reikalinga. VT susirinkimai paprastai vyksta ECB būstinėje Frankfurte prie Maino, Vokietija, bet jie gali vykti ir netiesiogiai telekonferencijų būdu, jei tam neprieštarauja VT nariai. VT susirinkimo eiga yra

²⁷ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 12 str.

konfidenciali. Ji nėra viešinama. VT gali priimti sprendimą paviėšinti susirinkimo eigą ir jame vykusias diskusijas.

VT turi susirinkti ne mažiau nei 10 kartų per metus.

3.8.4 Sprendimų priėmimas ir balsavimas

Sprendimai priimami paprasta balsu dauguma, jeigu Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto nuostatos nereikalauja kitaip. Priimant sprendimus, VT susirinkime turi dalyvauti ne mažiau nei du treėdaliai VT narių. Jie nėra kovorumo, prezidentas gali šaukti papildomą VT susirinkimą. Jei ir jame nėra dviejų treėdalių narių kvorumo, tai nėra kliūtis priimti sprendimą.

Balsuojant kiekvienas VT narys turi po vieną balsą. Tai užtikrina ECB Valdanėiosios Tarybos priimamų sprendimų nepriklausomumą. Jei balsai pasiskirsto po lygiai, prezidento balsas yra lemiamas. Paprastai yra balsuojama atvirai, tačiau, jei reikalauja ne mažiau nei trys VT nariai, gali vykti slaptas balsavimas. Slaptai balsuojama ir tada, kai VT priimamas sprendimas liečia vieną iš VT narių. Narys, kurio interesus liečia priimamas sprendimas, privalo nusišalinti nuo balsavimo. Balsuoti galima ir telekonferencijų būdu, jei tam neprieštarauja VT nariai.

Jei VT yra sprendžiami klausimai, susiję su ECB kapitalu, jo pasirašymu, NCB užsienio valiutos atsargų perdavimo ECB, NCB pajamų paskirstymu, ECB pelno arba nuostolio paskirstymu, VT narių balsai turi tokį svorį, kokį ECB akcijų kiekį turi NCB. Vykdomosios valdybos narių balsai balsavimui įtakos neturi, t.y balsuoja tik ECB akcininkai.

3.9. VYKDOMOJI VALDYBA

ECB Vykdomoji Valdyba (toliau tekste VV) yra ECB Valdanėiosios Tarybos sprendimus įgyvendinantis organas.

3.9.1. Vykdomosios Valdybos sudėtis

Vykdomąją Valdybą sudaro ECB prezidentas, prezidento pavaduotojas ir keturi kiti turintys profesinę patirtį pinigų ir bankų reikaluose nariai.

VV nariai skiriami bendru ES šalių narių sutarimu, rekomenduojant ES Tarybai, pasitarus su Europos Parlamentu ir ECB Valdančiąja Taryba.

VV nariai renkami aštuoniems metams. Šis terminas negali būti atnaujinamas. Remiantis Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statutu, pirmos kadencijos VV narių trukmė svyruoja nuo 4 iki 8 metų. Tai padės išvengti viso VV pasikeitimo vienu metu bei galimų nesklandumų suformuojant naują Vykdomąją Valdybą. Nauji Europos Centrinio Banko VV nariai bus skiriami pilnai 8 metų kadencijai.

Briuselio viršūnių susitikime 1998 m. liepos mėn. 1 d. buvo pasiektas kompromisas dėl pirmojo ECB Prezidento, Willem F. Duisenberg, kadencijos laiko. Willem F. Duisenberg atsistatydino anksčiau laiko, t.y. 2002 m., įvedus į apyvartą euro banknotus ir monetas. Jo vietą užėmė Prancūzijos centrinio banko valdytojas Jean - Claude Trichet.

VV nariais gali būti renkami tik ES šalių narių piliečiai.

Jei VV narys neatitinka jam keliamų reikalavimų arba yra padaręs kriminalinį nusikaltimą, Europos Teisingumo Teismas (toliau Europos Teismas) gali prašant VT arba VV, pašalinti jį iš užimamų pareigų.

3.9.2. Vykdomosios Valdybos funkcijos

VV yra atsakinga už praktinį ECB Valdančiosios Tarybos sprendimų įgyvendinimą. Vykdomoji Valdyba atlieka šias pagrindines funkcijas:²⁸

- įgyvendinant VT sprendimus, VV duoda atitinkamas instrukcijas ir pavedimus NCB. Tuo tikslu VT gali deleguoti tam tikras valdžias;
- VV yra atsakinga už pasiruošimą VT susirinkimams
- pasitarusi su VT, VV priima sprendimus dėl ECB vidinių padalinių struktūros, kompetencijos, darbuotojų skaičiaus. Visi sprendimai turi būti paviešinti;
- visiems ECB vidiniams padalinimams vadovauja VV. VV pasiskirsto tarp savo narių individualią atsakomybę už konkrečių ECB vidinių padalinių veiklą. Apie šį pasiskirstymą VV turi informuoti VT ir Bendrąją Tarybą;
- VV privalo priimti organizacines taisykles ("Administrative Circulars"). Šios taisyklės yra privalomos visiems ECB darbuotojams;

²⁸ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 12.2 str.

- VV turi priimti Elgesio Kodeksą (Code of Conduct), kurio privalo laikytis visi VV nariai ir kiti ECB tarnautojai
- VV sudaro metinę finansinę ataskaitą, remdamasi VT nurodytais principais ir pateikia VT tvirtinti bei publikuoti;
- VV priima ir spausdina ketvirčio finansines ataskaitas, savaitinius konsoliduotus balansus, į kuriuos įtraukiami ir NCB turtas bei įsipareigojimai. Finansinės ataskaitos, savaitiniai konsoliduoti balansai yra publikuojami. Juos galima rasti ir internete-oficialiame ECB puslapyje²⁹.

3.9.3. *Vykdomosios Valdybos susirinkimai*

Susirinkimų datą VV siūlo Prezidentas. VV priima sprendimą dėl VV susirinkimų sušaukimo datos. Prezidentas taip pat turi teisę sušaukti VV susirinkimą bet kada, kai jis mano tai yra reikalinga padaryti.

3.9.4. *Sprendimų priėmimas ir balsavimas*

Sprendimai priimami paprasta balsu dauguma, jeigu Europos Centrinųjų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto nuostatos nereikalauja kitaip. Priimant sprendimus, VV susirinkime turi dalyvauti ne mažiau nei du trečdaliai VT narių. Jie nėra kovorumo, prezidentas gali šaukti papildomą VT susirinkimą. Jei ir jame nėra dviejų trečdalių narių kvorumo, tai nėra kliūtis priimti sprendimą.³⁰

Balsuojant kiekvienas VV narys turi po vieną balsą. Tai užtikrina ECB VV priimamų sprendimų nepriklausomumą. Jei balsai pasiskirsto po lygiai, prezidento balsas yra lemiamas. Balsuoti galima ir raštu, jei to reikalauja ne mažiau nei du VV nariai. Kai VV priimamas sprendimas liečia vieną iš VV narių, jis negali dalyvauti balsavime.³¹

3.10. *BENDROJI TARYBA*

Kol visos ES šalys narės nedalyvaus EPS, tol egzistuos dar viena ECB struktūra – Bendroji Taryba (toliau tekste BT). Ši taryba Europos Centrinųjų Bankų Sistemos ir Europos

²⁹ Europos Centrinio Banko tinklalapis <http://www.ecb.int>

³⁰ Europos centrinųjų bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 7.1 str

³¹ Ten pat, 7.3 str.

Centrinio Banko Statute yra įvardijama kaip trečioji institucija, priimanti sprendimus³². Tačiau praktikoje, jos veikla yra konsultacinio pobūdžio.

Ją sudaro ECB Prezidentas, vice prezidentas ir ES šalių narių NCB valdytojai.

Bendrosios Tarybos susirinkimus veda ECB Prezidentas, jam nesant, vice prezidentas. BT susirinkimuose gali dalyvauti ir kiti VV nariai, tačiau jie neturi balsavimo teisės. BT posėdžiuose gali dalyvauti ir ES Tarybos Prezidentas bei ES Komisijos nariai be balsavimo teisės.

3.10.1 Bendrosios Tarybos funkcijos

Centrinių Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statutas ir Europos Centrinio Banko procedūrinės taisyklės numato šias funkcijas:³³

- konsultuoti ES Tarybą bei ES Komisiją ir kitas kompetetingas ES šalių narių institucijas įstatymų leidybos, finansų sistemos tobulinimo, finansų institucijų priežiūros gerinimo srityje;
- prisidėti prie statistinių duomenų surinkimo;
- padėti paruošiant ECB ataskaitą
- prisidėti prie procedūrų, unifikuojančių NCB apskaitą ir atskaitomybę sukūrimo;
- prisidėti prie ECB personalo darbo sąlygų ir apmokėjimo nustatymo.

Viena iš funkcijų, kurią BT jau įvykdė – tai pasiruošimas vieningos valiutos įvedimui ir neatšaukiamų fiksuotų kurų tarp euro ir nacionalinių valiutų nustatymui.

BT turi būti suteikta galimybė pateikti savo pastabas prieš Valdandčiąjai Tarybai priimant arba patvirtinant:

- nuomonę, klausimais numatytais Centrinių Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto 4 ir 25.1 straipsniuose;
- ECB Rekomendacijas statistikos klausimais, numatytais Centrinių Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto 42 straipsnyje;
- metinę ataskaitą;
- taisyklės dėl buhalterinės apskaitos standartų unifikavimo;

³² Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 45.1 str

³³ Ten pat, 47 str.

- ECB kapitalo suformavimą;
- ECB personalo darbo ir apmokėjimo sąlygas;

BT pareikšti savo nuomonę aukščiau išvardintais klausimais turi ne vėliau kaip per dešimt dienų nuo atitinkamų dokumentų pateikimo. Esant skubiam klausimui, iš terminas gali būti sutrumpintas iki penkių dienų.³⁴

ECB Prezidentas informuoja BT apie visus sprendimus, priimtus VT.³⁵ BT turi tarnauti bendradarbiavimui su ES šalių narių, nedalyvaujančių EPS, centriniais bankais. BT bus pagrindinė ES šalių narių pinigų politikos koordinatorius.

3.11. ECB TEISĖS AKTŲ LEIDYBA

ES Sutarties 110 straisnis Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto 34 straipsnis numato, kad ECB turi įstatymus leidžiančiąją galią.

ECB gali leisti šiuos norminius aktus:

- įsakymus (Regulations), kurie yra reikalingi įgyvendinant tikslus, numatytus ES Sutartyje ir Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statute;
- sprendimus (Decisions), kurie yra reikalingi įgyvendinant tikslus, numatytus ES Sutartyje ir Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statute;
- teikti rekomendacijas ir nuomones.

ECB leidžia įsakymus, kuriuos priima VT ir jos vardu pasirašo ECB Prezidentas. ECB išleisti įsakymai yra visuotinai privalomi. Jie galioja ir yra taikomi tiesiogiai visose ES šalyse narėse.

Sprendimai ir rekomendacijos gali būti priimtos VT arba VV, priklausomai nuo jų kompetencijos ir turi būti pasirašyti ECB Prezidento. Juose turi būti nurodyta priežastis, dėl kurios jie buvo priimti. Sprendimai yra privalomi ir tiesiogiai taikomi tiems, kam jie yra adresuoti.

Savo kompetencijos ribose, ECB gali skirti vienkartinės pinigines nuobaudas arba periodines pinigines baudas, jei nėra vykdomi ECB priimti įsakymai ir sprendimai.

³⁴ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 12.2 str

³⁵ Ten pat, 12.3 str.

ECB teikiamos rekomendacijos ir nuomonės nėra privalomos, jos yra tik rekomendacinio pobūdžio. ECB nuomonės yra priimamos VT, tačiau esant ypatingoms sąlygoms ir jei ne mažiau kaip trys VT nariai pareiškia norą deleguoti VT kompetenciją tuo klausimu VV, nuomonė gali būti priimta ir patvirtinta VV. ECB nuomonės turi būti pasirašytos ECB Prezidento.

ECB VT tvirtina veiklos gaires (Guidelines). Jose turi būti nurodyta priežastis, dėl kurios jos buvo priimtos. VT gali deleguoti tam tikrose ribose savo įstatymų leidybos galias Vykdomajai Valdybai tam, kad ji galėtų įgyvendinti VT įsakymus ir veiklos gaires.³⁶

ECB leidžiami teisiniai aktai gali būti peržiūrimi, interpretuojami arba naikinami Europos Teismo (Court of Justice) ES Sutartyje numatytais atvejais ir tvarka. Ginčų, kylančių tarp ECB ir jo kreditorių, skolininkų ar kitų asmenų, nagrinėjimas yra ES šalių narių nacionalinių teismų kompetencijoje, tose srityse kur ši kompetencija nėra deleguota Europos Teismui (toliau tekste ET).

ECB sprendimas kreiptis į ET turi būti priimtas VT.

NCB yra atsakingi pagal tos ES šalies narės nacionalinius įstatymus ir yra pavaldūs tos šalies jurisdikcijai.

Europos Teismo kompetencijoje yra spresti ginčus dėl NCB įsipareigojimų, numatytu Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statute, vykdymo. ECB nustatęs, kad NCB nevykdo įsipareigojimų, numatytų Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statute, pateikia NCB motyvuotą nuomonę. NCB turi pateikti savo paaiškinimus dėl ECB nuomonės. Jei NCB nepateikia jokių paaiškinimų per laikotarpį, nurodytą ECB pateiktoje nuomonėje, ECB gali kreiptis į Europos Teismą. Europos Teismas taip pat nagrinėja arbitražinius ginčus, jeigu tokie yra numatyti ECB sutartyse su trečiosiomis šalimis ir kitais subjektais.³⁷

3.12. ECBS MONETARINĖS FUNKCIJOS IR OPERACIJOS

ECB ir NCB be centrinio ir emisijos banko funkcijų taip pat gali atlikti tam tikras komercinių bankų funkcijas. Savo operacijų vykdymui, ECB ir NCB gali atidaryti sąskaitas kredito institucijoms, visuomeninėms organizacijoms bei kitiems rinkos

³⁶ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 34 str

³⁷ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 35 str

dalyviams ir priimti iš jų pinigines lėšas bei vertybinius popierius kaip užstatą už išduodamus kreditus³⁸.

3.13. ATVIROS RINKOS IR KREDITO OPERACIJOS

Tam, kad įgyvendintų savo pagrindinį tikslą – kainų stabilumą, bei kitus uždavinius, numatytus ES Sutartyje ir Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statute, ECB atlieka atviros rinkos operacijas (toliau tekste ARO) ir kredito operacijas ECB ir NCB gali:

- veikti finansų rinkoje, sudarant momentinius (spot) ir išankstinius (forward) finansinius sandorius (outright), repo sandorius bei naudojant kitus išvestinius finansinius kreditinius instrumentus tiek vertybiniais popieriais, tiek ES ir kitų šalių užsienio valiutomis bei tauriaisiais metalais;
- vykdyti kredito operacijas su kredito institucijomis bei kitais rinkos dalyviais.³⁹

ECB 1998 metų rugsėjo mėnesio 1 dieną paskelbė dokumentą “Bendrieji ECBS pinigų politikos instrumentai ir procedūros trečiajame vieningos pinigų politikos etape”⁴⁰, kuriame išdėstė ECB vykdomų ARO ir kredito operacijų sąrašą, charakteristikas, sąlygas, kuriomis ECB yra pasiruošęs vykdyti šias operacijas su kitais rinkos dalyviais. ECBS ir ECB nustatė tokią palūkanų normų struktūrą:

Depozitų palūkanų norma (deposit rate) – tai palūkanų norma, kurią gaus bankai pervesdami perteklines savo lėšas į ECB dienos pabaigoje. Ši palūkanų norma suformuoja palūkanų normų dugną (bottom end);

Ribinio skolinimosi palūkanų norma (marginal lending rate) – palūkanų norma, kuria ECB skolins lėšas bankams nakčiai (overnight). Ši palūkanų norma suformuoja palūkanų normų lubas (ceiling);

Atpirkimo palūkanų norma (repo rate) – tai palūkanų norma už repo sandorius. Ji svyruos tarp palūkanų normų grindų ir lubų.

³⁸ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 17 str

³⁹ ten pat, 18 str.

⁴⁰ The Single Monetary Policy in Stage Three, General documentation on ESCB monetary policy instruments and procedures// European Central Bank, September 1998 Frankfurt am Main

3.14. PRIVALOMŲJŲ ATSARGŲ REIKALAVIMAS

ECB reikalauja kredito institucijų laikyti ECB ir NCB tam tikras pinigų sumas. Jos yra reikalingos tam, kad ECB galėtų pasiekti užsibrėžtus monetarinės politikos uždavinius. Privalomųjų atsargų (toliau tekste PA) laikymo tvarką ir sąlygas nustato VT. PA reikalavimo nevykdymo atveju ECB turi teisę taikyti pinigines nuobaudas ir kitas sankcijas⁴¹.

Privalomųjų atsargų reikalavimas atlieka tris uždavinius.

- Pirma, stabilizuoja palūkanų normas rinkoje.
- Antra, tokia sistema padeda ECB akumuliuoti lėšas ir sukurti bei padidinti likvidumo poreikį finansų rinkoje. Tai įgalina ECBS efektyviai veikti kaip lėšų tiekėjams rinkoje ir paskutiniems likvidumo šaltiniams.
- Trečia, ECBS PA sistema taip pat įgalina kontroliuoti ir daryti įtaką pinigų kiekiui, didinant palūkanų normų elastingumą.

Be PA rezervo reikalavimo, ECBS susidurtų su dideliu palūkanų normų svyravimu pinigų rinkoje. Norint sumažinti šiuos svyravimus tektų dažnai kištis į rinką, intervencijoms naudojant atviros rinkos operacijas. Tokie įsikišimai ne tik reikalautų didesnių operacinių kaštų, bet ir prarastų efektyvumą. Pinigų rinkos dalyviams būtų sunku skirti ECB veiksmus, indikuojančius ECB pinigų politiką, nuo veiksmų, kurių tikslas – techninis rinkos suregulavimas. PA sistema sumažina ECB poreikį kištis į rinką, suteikia ECB galimybę gauti iš pinigų rinkos vertingos informacijos apie rinkos tendencijas. PA sistema leidžia įtakoti struktūrinę pinigų rinkos situaciją euro zonoje, išlaikant NCB kaip paskutinio likvidumo šaltinio funkciją finansų rinkoje.

3.15. KITI MONETARINĖS KONTROLĖS INSTRUMENTAI

VT dviejų trečdalių narių kvalifikuota balsų dauguma gali priimti sprendimą ir dėl kitų veiklos metodų bei instrumentų, vykdamant monetarinę kontrolę⁴²

⁴¹ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 19 str

⁴² Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 20 str

3.16. ECB OPERACIJOS SU VISUOMENINIAIS SUBJEKTAIS

Remiantis ES Sutarties 104 straipsniu, ECB ir ES šalių narių NCB draudžiama teikti paskolas bet kokia forma ES institucijoms bei organizacijoms, centrinėms, regioninėms ir vietinėms ES šalių narių valdžios institucijoms, kitoms vyriausybiniams-visuomeniniams organizacijoms. Tačiau šios nuostatos nėra taikomos kredito institucijoms, kuriose valdžios institucijos turi akcijų ar valdymo teisių. Šios kredito institucijos yra traktuojamos kaip privatūs ūkio subjektai.⁴³

ECB ir ES šalių narių NCB draudžiama pirkti tiesiogiai iš ES šalių narių centrinių, regioninių ir vietinių valdžios institucijų skolos vertybinius popierius. ECB ir ES šalių NCB gali šiuos skolos vertybinius popierius įsigyti tik antrinėje vertybinių popierių rinkoje. Taip pat jis gali būti tik ES institucijų bei organizacijų, centrinių, regioninių ir vietinių ES šalių narių valdžios institucijų fiskaliniu agentu, t.y. jis negali tvarkyti ES institucijų bei organizacijų, centrinių, regioninių ir vietinių ES šalių narių valdžios institucijų skolos, tačiau ECB gali padėti aukščiau minėtoms institucijoms platinti skolos vertybinius popierius.

3.17. ECB KAPITALAS

ECB kapitalą sudaro 5 000 mln. eurų. Kapitalas gali būti didinamas VT sprendimu. Kapitalo padidimui turi pritarti ne mažiau kaip du trečdaliai VT narių. Priimant sprendimą dėl ECB kapitalo padidavimo balsą turi tik NCB valdytojai, jų balsai turi tokį svorį, kokį ECB akcijų kiekį turi NCB. Vykdomosios valdybos nariai balsai sprendimui įtakos neturi.⁴⁴

Vieninteliais ECB akcijų turėtojais ir laikytojais yra ES šalių narių NCB. VT kvalifikuota balsų dauguma sprendžia kiek ir kokia forma pasirašyto ECB kapitalo turi būti apmokėta. NCB savo akcijų dalies negali perleisti, parduoti ar realizuoti koku kitu būdu. ES šalių narių nacionalinių centrinių bankų dalis ECB kapitale ir perkamų akcijų kiekis yra apskaičiuojamas sudėjus šiuos du rodiklius:

- 50 proc. dalies, kurią sudaro šalies narių gyventojai visoje ES;
- 50 proc. dalies, kurią sudaro šalies narių BVP visame ES BVP.

⁴³ Ten pat, 21.3 str.

⁴⁴ Ten pat, 10.3 str.

Šie rodikliai turi būti persklaičiuojami kas penki metai po ECBS įkūrimo. Jiems pasikeitus, turi keistis ir tos ES šalies narės NCB dalis ECB kapitale bei turimų akcijų skaičius.⁴⁵[8; Article 29]

3.18. ECB VALIUTINĖS ATSARGOS

NCB yra įpareigoti pervesti ECB visas valiutines atsargas sumoje iki 50000 mln ECU(eurų) išskyrus nacionalinės valiutos atsargas, ECU, savo dalį TVF ir SDR (Special Drawing Right) ECB turi pilną pervedamų valiutinių atsargų laikymo ir disponavimo teisę ir gali naudoti juos tikslams, kurie yra numatyti Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statute. ECB turi teisę valdyti visus NCB įnašus į TVF ir SDR.[8; Article 30]

NCB įnašų dydis priklauso nuo pasirašytų ECB akcijų kiekio ir yra joms proporcingas. ECB gali kredituoti NCB tokia suma, kuri buvo pervesta į ECB.

3.19. NCB VALIUTINĖS ATSARGOS

ES šalių narių NCB gali atlikti valiutines transakcijas kylančias iš jų įsipareigojimų tarptautinėms organizacijoms, kuriose jie dalyvauja. Visos kitos operacijos su valiutinėmis atsargomis, likusiomis po jų pervedimo į ECB turi būti atliekamos remiantis ECB VT išleistomis ir patvirtintomis veiklos gairėmis (guidelines).⁴⁶

3.20. ECB PAJAMŲ/NUOSTOLIŲ PASKIRSTYMAS

ECB grynasis pelnas yra skirstomas sekančiai:

- VT nurodyta suma, kuri negali viršyti 20 proc. metinio grynojo pelno yra pervedama rezerviniam fondui formuoti. Rezervinio fondo dydis yra lygus 100 proc. ECB įstatinio kapitalo dydžiui⁴⁷;

⁴⁵ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 29 str

⁴⁶ Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio banko Statutas, 31 str

⁴⁷ Ten pat, str.33.1

- Likęs grynasis pelnas yra paskirstomas lygiomis dalimis ECB akcininkams priklausomai nuo jų turimų akcijų kiekio;
- Jei ECB metų veiklos rezultatas yra neigiamas, nuostoliai yra dengiami iš rezervo fondo ir, jeigu tai yra reikalinga, VT priėmus sprendimą, iš NCB pajamų lygiomis dalimis, priklausomai nuo jų turimo akcijų kiekio.

3.21. VALIUTŲ KURSŲ MECHANIZMAS – II

1999 m. sausio mėn. 1 dieną prasidėjus trečiajam EPS etapui, nustojo egzistavusi Europos Monetarinė Sistema. Vienuolika ES šalių, buvusių Europos Piniginės Sistemos narėmis, tapo EPS narėmis. Tam, kad likusios ES šalys, turėtų galimybę vykdyti į stabilumą orientuotą ekonominę ir piniginę politiką, susiedami savo nacionalines valiutas su euro buvo sukurtas VKM –II. Jis pradėjo funkcionuoti nuo 1999 sausio mėn. 1 dienos. VKM –II iš principo yra modifikuota Europos Piniginė Sąjunga, pritaikyta euro zonai. VKM –II yra įteisinta dviem teisiniais aktais:

1. “Europos Tarybos Rezoliucija dėl Valiutų Kursų Mechanizmo įvedimo trečiojoje EPS stadijoje”, priimta 1997 birželio mėn. nustatė VKM- II principus, tikslus ir struktūrinius elementus;

Kursai tarp euro ir ES šalių, nedalyvaujančių trečiajame EPS etape, nacionalinių valiutų bus nustatomi ECB ir NCB pasirašant valiutos kurso susitarimą.

Dalyvavimas VKM–II yra grindžiamas laisvanoriškumu. Tačiau, šaliai, noričiai dalyvauti EPS, yra keliamas reikalavimas ne mažiau kaip du metus dalyvauti VKM – II nedevalvavus savo valiutos.

Vieningas Europos piniginis vienetas – euro, VKM – II vaidina bazinės valiutos vaidmenį. Šalys narės, nepriklausančios euro zonai, NCB ir ECB nustato nacionalinė valiutos ir euro centrinį kursą bei standartines nacionalinės valiutos svyravimo ribas euro atžvilgiu. Standartinės svyravimo ribos gali būti nustatytos ± 15 proc. nuo centrinio kurso, tačiau abipusiu susitarimu gali būti nustatytos ir mažesnės svyravimo ribos.

Valiutos kursui peržengus nustatytas svyravimo ribas, ECB ir NCB atliks betarpišką trumpalaikę valiutinę intervenciją į valiutų rinką ir kursas bus atstatomas. Tačiau, jei valiutinė intervencija grės kainų stabilumui – pagrindiniam ECB ir NCB tikslui, ji bus nutraukta.

VKM – II numato lankstesnę centrinių valiutos kursų korekcijos procedūrą nei egzistavusi Europos Piniginėje Sąjungoje. Tai leis lankčiau reaguoti į šalies makroekonominius ir finansinius pasikeitimus.

Didžioji Britanija kol kas nedalyvauja VKM – II dėl jos nereguliuoto ekonominio ciklo bei “karčios” patirties dalyvaujant Europos Piniginėje Sąjungoje. Švedija pradiniam etape atmetė dalyvavimo VKM – II galimybę.

4. LIETUVOS BANKO TEISINIO STATUSO ATITIKIMAS ES IR EPS REIKALAVIMAMS

Lietuvos Bankas turi atitikti kriterijus, keliamus ES šalių nacionaliniams centriniams bankams. Nacionalinių teisinių aktų derinimas prasidėjo dar 1998 m, kai Lietuva pasirašė su ES Laisvosios prekybos sutartį, kuri, ratifikavus visoms ES šalims narėms, nuo 1998 m. vasario mėn. 1 dienos pakeista į Asocijuotos narystės Europos Sąjungoje sutartį, dokumentiškai išipareigojo savo pinigų politiką ir finansų sektorių suderinti su ES šalių narių pinigų politika ir finansų sektoriumi.

ECBS yra numatyti pagrindiniai, teisiniai kriterijai, kurios turi atitikti šalies-naries centrinis bankas. Juos panagrinėsime detaliau ir išstirsime, ar Lietuvos banko statusą ir veiklą reglamentuojantys aktai atitinka ECBS reikalavimus Lietuvai siekiant įstoti į Europos Piniginę Sąjungą ir prisijungti prie euro zonos.

4.1. LIETUVOS BANKO NEPRIKLAUSOMUMAS

LB nepriklausomumas yra apibrėžtas LB įstatymo 3 straipsnyje – įgyvendindamas LB nustatytus tikslus ir atlikdamas savo funkcijas, LB vadovaujasi “Europos Bendrijos steigimo sutartimi, taip pat Europos Bendrijos steigimo sutarties Protokolu dėl ECBS ir Europos centrinio banko statuto bei kitais Europos Sąjungos teisės aktais. Lietuvos bankas taip pat vadovaujasi Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais tiek, kiek jie neprieštarauja Europos Bendrijos steigimo sutarčiai...”⁴⁸

Lietuvos banko įstatymas taip pat įtvirtina Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, tame tarpe ir Europos bendrijos steigimo sutarties viršenybę prieš nacionalinius teisės aktus.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas, Nr. I-678, 1994.12.01, skelbtas Žin. 1994, Nr. 99-1957

ECB ir ECBS nacionalinio centrinio banko nepriklausomumą nustato pagal tokius kriterijus::

1. Funkcinis nepriklausomumas;
2. Institucinis nepriklausomumas
3. Asmeninis nepriklausomumas
4. Finansinis nepriklausomumas

Funkcinis nepriklausomumas.

Centrinio banko nepriklausomumas nėra savitiksliis. Jis yra skirtas tikslui, kuris turi būti aiškiai apibrėžtas, pasiekti. Funkcinis nepriklausomumas reikalauja, kad nacionalinio centrinio banko tikslas būtų aiškus ir teisiniu požiūriu apibrėžtas. Lietuvos Banko įstatyme pagrindinis tikslas yra labai aiškiai įvardijamas 7 įstatymo straipsnyje-palaikyti kainų stabilumą.⁴⁹ Reikia pastebėti, kad šį tikslą Lietuvos Bankas įgyvendins ne tik Lietuvai prisijungus prie Europos Pinigų Sąjungos, kai nustos galioti Europos Bendrijos steigimo sutarties 122 str. 2 dalyje numatyta išlyga, t.y. šalys, įstojusios į Europos Bendriją tuo pačiu įstoja ir į Europos Piniginę Sąjungą

Institucinis nepriklausomumas

Šis principas yra tiksliai išdėstytas Europos Bendrijos sutarties 108 str. Ir Statuto 7 str.. Šie straipsniai draudžia NCB ir jų sprendimus priimančių organų nariams vadovautis Europos Bendrijos institucijų ar organų, valstybių narių vyriausybių ar bet kokių kitų organų nurodymais ir juos vykdyti. Ši nuostata yra aiškiai įtvirtinta Lietuvos Banko įstatymo 3 str.

Draudimas trečiosioms šalims duoti nurodymus NCB

Nacionalinio banko nepriklausomumo pažeidimu yra įvardijama galimybė trečiosioms šalims duoti centriniam bankui, arba sprendimus priimantiems centrinio banko organams arba jų nariams duoti nurodymus dėl sprendimų priėmimo. Nei Lietuvos Banko įstatyme nei kituose LR teisiniuose norminiuose aktuose nėra užfiksuotos teisės trečiosioms šalims duoti nurodymus Lietuvos Bankui ar sprendimus priimantiems organams ar jų nariams.

Draudimas trečiosioms šalims tvirtinti, sustabdyti, panaikinti ar atidėti NCB sprendimus

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas, Nr. I-678, 1994.12.01, skelbtas Žin. 1994, Nr. 99-1957

Nei Lietuvos Banko įstatyme nei kitame Lietuvos Respublikos teisės akte nėra įtvirtintos nuostatos, suteikiančios teisę trečiajai šaliai tvirtinti, stabdyti, panaikinti ar atidėti Lietuvos Banko sprendimus

Draudimas trečiosioms šalims cenzūruoti NCB sprendimus teisiniu pagrindu

Bet kokių trečiųjų šalių, išskyrus nepriklausomus teismus, teisė cenzūruoti teisiniu pagrindu Lietuvos Banko sprendimus prieštarautų Europos Bendrijos sutartyje ir ECB Statute įtvirtintoms nuostatom. Nei viename Lietuvos Respublikos teisiniame akte tokios nuostatos nėra įtvirtinta.

Draudimas trečiosioms šalims dalyvauti NCB sprendimus priimančiuose organuose su balsavimo teise

Trečiųjų šalių atstovų dalyvavimas šalies centrinio banko sprendimus priimančiuose organuose būtų nesuderinamas su Europos Bendrijos Sutartimi ir Statutu. Lietuvos Banko įstatyme nėra jokios nuostatos leidžiančios trečiosioms šalims dalyvauti sprendimų priėmimo su ar be balsavimo teise. Lietuvos Banko įstatymas pilnai užtikrina šį NCB nepriklausomumo aspektą.

Draudimas iš anksto NCB derinti sprendimus su trečiosiomis šalimis

Lietuvos Banko įstatymas nenumato jokios galimybės iš anksto derinti savo priimamus sprendimus su trečiosiomis šalimis, tuo užtikrindamas centrinio banko nepriklausomumą. Pažymėtina, kad tais atvejais, kai įstatymas įpareigoja teikti informaciją ar keistis nuomonėmis, tai yra suderinama su centrinio banko nepriklausomumu, jeigu nėra pažeidžiamas centrinio banko organų sprendimus priimančių narių nepriklausomumas bei laikomasi Statute nustatytų konfidencialumo reikalavimų.

Asmeninis NCB sprendimus priimančių organų narių nepriklausomumas

2004 m. ECB pa=ym4jo, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 75 str. ir 84 str. 13 punktas neatitiko Europos Bendrijos sutarties ir ECB Statuto nuostatų⁵⁰. Šie Konstitucijos straipsniai skelbė, kad Lietuvos Respublikos Seimo skirti ar rinkti pareigūnai, tame tarpe ir Lietuvos Banko valdybos pirmininkas galėjo būti atleidžiami iš pareigų, kai Seimas visų savo narių balsų dauguma pareiškia nepasitikėjimą jais.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992 m. spalio 25 d.

Nepasitikėjimo pareiškimas, kaip atleidimo pagrindas, netitiko Europos Bendrijos ir ECB Statuto nuostatų.

2006 .04. 25 buvo priimtas Konstitucijos 125 str. pakeitimo įstatymas, kuris pakeitė šią nuostatą.⁵¹ dabar Lietuvos Banko valdybos pirmininko atleidimo pagrindus nustato įstatymas.

NCB valdytojų ėjimo pareigų minimalus terminas

ECB Statutas reikalauja, kad nacionalinio centrinio banko valdytojo pareigų ėjimo terminas nebūtų trumpesnis nei penkeri metai. Lietuvos Banko įstatymo 10 str. Kaip tik ir įtvirtina šį terminą.

NCB valdytojų atleidimo iš užimamų pareigų pagrindai

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 str. pakeitimas išsprendė iki tol buvusį neapibrėžtumą.

NCB valdytojų teisė į teisminę gynybą

Siekiant apriboti politinio pasirinkimo galimybę, vertinant atleidimo iš užimamų pareigų pagrindus, centrinio banko sprendimus priimančių organų nariai privalo turėti teisę kreiptis į nepriklausomą teismą ir apskusti jų atleidimą iš pareigų. Minėti Lietuvos Banko tarnautojai dėl atleidimo iš pareigų gali kreiptis į Vilniaus Apygardos teismą

Apsauga nuo interesų konflikto

Asmeninis nepriklausomumas taip pat reiškia, kad turi būti užtikrinta, kad nesusikirstų centrinio banko sprendimus priimančių organų narių interesai su pačio centrinio banko interesais.

Finansinis nepriklausomumas

Apie finansinį centrinio banko nepriklausomumą galima spresti iš to kaip yra formuojamas centrinio banko biudžetas, kokios galioja apskaitos taisyklės bei kaip centrinis bankas paskirsto pelną..

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 str. Pakeitimo įstatymas, 2006 m. Balandžio 25 d. Nr. X-572, sp. Valstybės Žinios, 2006-04-29, Nr. 48-1701

Trečioji šalis negali nustatyti ar įtakoti nustatant centrinio banko biudžetą. Lietuvos banko biudžeto sudarymo principai yra numatyti Lietuvos Banko įstatymo Trečiajame skyriuje ir pilnai užtikrina centrinio banko nepriklausomumą formuojant biudžetą.

Centrinio banko pelno paskirtysmas taip pat užtikrina Lietuvos Banko nepriklausomumą. Pelno paskirtysmas yra reglamentuotas Lietuvos Banko įstatymo 23 straipsnyje ir pilnai atitinka ECB Statute suformuotą nacionalinio centrinio banko nepriklausomumo kriterijus.

Apskaitos taisyklės ir auditas

Lietuvos centrinio banko sąskaitos turi būti sudaromos vadovaujantis bendrosiomis apskaitos taisyklėmis. Metines sąskaitas turi patvirtinti nepriklausomų apskaitininkų padedami centrinio banko sprendimus priimančios organai. Sias ataskaitas taip pat gali tvirtinti trečiosios šalys-akcininkai, vyriausybė.

Jeigu centrinio banko operacijas kontroliuoja valstybinė audito tarnyba arba panaši institucija, atsakinga už valstybės finansų naudojimo kontrolę, teisinis pagrindas turi aiškiai nustatyti kontrolės apimtį ir neturi pažeisti centrinio banko nepriklausomo išorės auditoriaus veiklos, kaip numatyta Statuto 27 str. 1 dalyje. Valstybinis auditas turi būti atliekamas nepolitiniiais, nepriklausomais ir grynai profesiniais pagrindais.

Analizuojant Europos Bendrijos ir ECB Statuto nuostatas bei Lietuvos Respublikos teisės aktus, tame tarpe Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės įstatymą, iškyla klausimas, kokia apimtimi Valstybės kontrolieriaus įstaiga gali kontroliuoti Lietuvos banko veiklą ir ją įtakoti.⁵²

Remiantis LR Lietuvos banko įstatymo 3 straipsnio nuostata dėl centrinio banko nepriklausomumo, Valstybės kontrolės audituojamos centrinio banko veiklos sritys turėtų apsiriboti Lietuvos Banko nekilnojamojo turto, įrenginių ir kapitalo valdymu, naudojimu ir disponavimu. Valstybės kontrolė ir jos veikla neturėtų teisės trukdyti nei išorės auditorių nuomonei, nei Lietuvos banko uždavinių, susijusių su ECBS vykdymui.

5. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

⁵² Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės įstatymas, Nr. IX-650, 2001-12-13, Žin. 2001, Nr. 112-4070 (2001-12-30)

Šiuo tiriamuoju darbu buvo išanalizuotos Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo pagrindinės nuostatos. Buvo tirtas jų atitikimas ECBS ir ECB keliamiems reikalavimams. Išanalizuota ECBS ir ECB struktūra, funkcijos, veiklos principinės nuostatos. Tai leido geriau suprasti keliamus ECBS ir ECB reikalavimus ES šalių narių centriniams bankams, bei šalims siekiančioms įstoti į ES.

Tyrimo metu buvo atrasta didelis praktikų susidomėjimas tiriamąja tema. Konsultacijos su Lietuvos banko darbuotojais bei asmeninė darbinė patirtis bankininkystėje leido geriau pažinti ir suvokti Lietuvos banką, jo statusą ir vaidmenį Lietuvos finansų ir pinigų sistemoje, veiklos principus. Tyrimo metu taip pat padėjo ankstesnė mokslinė tiriamoji veikla.

Tyrimo metu buvo pasiekti visi užsibrėžti tyrimo uždaviniai:

- Išanalizuota ECBS ir ECB struktūra;
- šanalizuotos pagrindinės ECBS ir ECB veiklos nuostatos bei reikalavimai ES šalių narių centriniams bankams;
- Atlikta Lietuvos banko įstatymo pagrindinių nuostatų atitikimo ECBS ir ECB reikalavimams analizė;
- Įvertinti tyrimo rezultatai ir suformuotos rekomendacijos.

Tyrimas neapsiribojo siaura Lietuvos banko įstatymo ECBS ir ECB reikalavimų analize. Buvo bandoma išanalizuoti, kokioje naujoje finansinėje pinigineje sistemoje turėtų funkcionuoti Lietuvos bankas, veikdamas pagal Lietuvos banko įstatymą ir ar šio įstatymo nuostatos negali būti kliūtimi, Lietuvai siekiant įstoti į Europos Piniginę Sąjungą.

Atlikus tyrimą, pasitvirtino tyrimo pradžioje suformuluota hipotezė. Lietuvos banko įstatymo pagrindinės nuostatos atitinka ECBS ir ECB keliamus reikalavimus. Lietuvai įstojus į ES, Lietuvos banko teisinis statusas, reglamentuotas Lietuvos banko įstatymo atitinka visus ES keliamus reikalavimus.

Priimti Lietuvos Banko įstatymo bei kitų teisinių aktų pakeitimai yra pakankami Lietuvai siekti narystės EPS.ir atitinka Europos Bendrijos Sutarties bei Europos Centrinų Bankų Sistemos ir Europos Centrinio Banko Statuto nuostatas.

Atlikus tyrimą, taip pat atkreiptinas dėmesys į galimą centrinio banko nepriklausomumo principo pažeidimą, Valstybės kontrolei vykdant jai įstatyme deleguotas funkcijas Lietuvos Banko atžvilgiu. Nors Lietuvos centrinio banko nepriklausomumas yra

įtvirtintas Lietuvos Banko įstatyme, Valstybės kontrolės funkcijų ir veiksmų reglamentavimas Lietuvos banko atžvilgiu leistų išvengti galimų teisinių kolizijų bei būtų papildomas centrinio banko nepriklausomumo garantas.

6 SUMMARY

From the ancient times in XIII century Lithuania was seeking unity with the rest of Europe. After 1990 when Lithuania declared restitution of its independence it takes strategic orientation to the European and transatlantic structures of safety and political cooperation.

Lithuania declared her target to join European Community in 1995. This target was achieved on 1st of May 2004, when Lithuania signed Treaty of European Union. Joining EU was not a target itself. The primary task was to ensure the better living conditions and more opportunities for the whole Lithuania population.

Entering EU Lithuania also is ready to step into European Monetary Union and introduce euro as a legal payment mean in Lithuania. Lithuania applied for entering EMU on 16th of March 2006 and was hoping to join EMU from the 1st of January 2007.

In order to join EMU Lithuania should fit economical and legal criteria of EMU.

The task of this MBA research was to define if national laws regulating Lithuanian central Bank activities are compatible with EU legislation in order to join EMU.

The purpose of this research was to analyze Lietuvos Banko įstatymą (Law of Bank of Lithuania) compliance with Treaty of European Union and Statute of European Central Bank. In order to make right conclusions we also should review structure of ECBS and ECB and legislation regulating these entities..

The author of this research should prove or reject hypothesis that law of Bank of Lithuania is compatible and fits all requirements that arise from legislation of EU and ECB.

The object of research is Law of Bank of Lithuania, Constitution of Lithuania Republic, Treaty of European Union, Statute of European Central Bank and other legal acts.

In the research author overviewed the history of formation of EMU which started in 1958 when Monetary Committee was established.

Establishment of European Monetary System was another big step to EMU in 1978

The current European Monetary System started functioning on 1st of January 1999, when 11 countries, member of EU joined CRM – 2 The creation of European Monetary System took three stages.

On the first stage of EMU which began in 1994 and ended in 1998 main EMU institutions were established.

On the second stage were nominated 11 countries which fulfills criteria to introduce single currency.

The third and the final stage of creating EMU started in 1999. In this stage irrevocable national currency rates with euro of 11 EU countries were fixed. European Central Bank overtook responsibility for the whole monetary policy of EMU.

The main part of now existing European System of Central Banks (ESCB) is European Central Bank (ECB) The main target of ESCB and ECB is formulated in the Treaty-to maintain price stability in the whole euro area.

ECB also perform other tasks such as formation and implementation of EU monetary policy, foreign currency exchange operations, maintaining official EU foreign currency reserves, maintaining of payment system (TARGET), supervision of credit institutions.

The research describes and analyzes ECB legal structure and principles of activities of ECB.. Decision making and decision executing bodies of ECB is analysed in order better understand what are requirements for national central banks of countries, seeking to join EMU.

The regulation and compliance of national legal acts according EU legislation started in 1998. The biggest attention was paid to independence of Lithuania Central bank. The independence in accordance with ECB statute was analyzed in different aspects: as functional independence, as institutional independence, as personal independence of members of central bank governing bodies.; financial independence.

Author of the MBA research found that legislation of Bank of Lithuania in general fits all requirements of EU Treaty and Statute of ECB. There were also made recommendation to put more clarity into legislation defining and governing State Control in order to avoid interruption of independence of central bank of Lithuania..

7. LITERATŪROS SARAŠAS

Norminiai teisiniai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija: LR piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume.-, Aktuali redakcija nuo 2006-04-25, Žin. 1992, Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas, 1994 gruodžio 1 d. Nr. I-678, Vilnius// Valstybės žinios 1994, Nr. 99-1957.
3. Consolidated version of the Treaty establishing the European Community, Basic Community Laws Eight edition; Oxford 2006
4. Protocol (No.3) annexed by the Treaty on European Union to the Treaty Establishing the European Community on the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank, Basic Community Laws Eight edition; Oxford 2006
5. Rules of procedure of the European Central Bank, , Basic Community Laws Sixth edition; Oxford 2006

Publikuoti šaltiniai-knygos, leidiniai ir straipsniai

1. The Eastern Enlargement of the Eurozone, Marek Dabrowski, Jacek Rostowski, Springer 2006
2. New Political Economy of Exchange Rate Policies and the Enlargement of the Eurozone, Physica-Verlang 2006
3. The European Central Bank. History, Role and Functions, Hanspeter K. Scheller, Second Revised Edition 2006
4. The European Central Bank, Revised Second Edition, David J. Howarth, Peter Loedel 2007
5. Pranešimas apie konvergenciją, Europos Centrinis bankas, 2006 m.
6. Mindaugas Nauckūnas Euro kaip pasaulinės valiutos vaidmuo//Ekonomika ir vadyba'99 (tarptautinės konferencijos medžiaga), KTU 1999, Kaunas